

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-58>

УДК 339.7:321

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ПРИВАТНОГО ФІНАНСУВАННЯ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

EUROPEAN EXPERIENCE OF CIVIL SOCIETY ORGANIZATIONS' PRIVATE FINANCING

Левченко Ангеліна Ігорівна

аспірантка,

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5181-0295>

Levchenko Anhelina

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Статтю присвячено комплексному дослідженню досвіду приватного фінансування соціальних проектів інститутів громадянського суспільства на прикладі найбільших приватних фондів Європи. Приватний фонд являє собою організацію, котра зазвичай створюється з метою фінансування благодійних цілей чи проектів за допомогою грантів. Дослідження присвячене детальному аналізу благодійної діяльності європейських приватних фондів, а саме: Фонду Роберта Боша (Німеччина), Wellcome Trust (Великобританія) та Фонду Гарфілда Вестона (Великобританія). Автором значну увагу приділено аналізу галузевої та регіональної структури грантового фінансування досліджуваних приватних фондів Європи. Висвітлено основні напрямки та виокремлено характерні особливості благодійної діяльності Фонду Роберта Боша, Wellcome Trust та Фонду Гарфілда Вестона. Узагальнено практичний досвід грантового фінансування соціальних проектів інститутів громадянського суспільства приватними донорами Європи, виявлено основні тенденції та закономірності.

Ключові слова: інститути громадянського суспільства, благодійна діяльність, міжнародні приватні фонди, приватні донори, гранти, портфель грантів, демократія, філантропія.

The article gives a comprehensive study of the private financing experience of the civil society organizations' social projects on the example of private foundations in Europe. It should be emphasized that diversification of the donor landscape is one of the changing aspects in the civil society organization' development. In recent years, researchers have become increasingly interested in private foundations' role as a «new» participants in the international development of civil society organizations. Despite the fact that private foundations have the potential not only to provide alternative sources of funding CSOs, but also to introduce innovative aid delivery models and create opportunities for new forms of partnership with more traditional participants. Moreover, private foundations can take more risks and provide a long-term perspective on civil society organizations' financing compared to other "providers" of financial assistance. Over the last decade, research on private funding of the social projects has increasingly demonstrated that private foundations will become the great donors in near future. Under the term «a private foundation» the author understands an organization, which is usually formed to finance charitable goals or projects through grants. The study is devoted to a detailed analysis of the charitable activities of European private foundations, namely: the Robert Bosch Foundation (Germany), the Wellcome Trust (Great Britain) and the Garfield Weston Foundation (Great Britain). The author paid considerable attention to the analysis of the sectoral and regional structure of grant funding of the studied private foundations in Europe. The present study also analyzes the main directions and characteristic features of the charitable activities of the Robert Bosch Foundation, the Wellcome Trust and the Garfield Weston Foundation. Furthermore, the practical experience of grant financing of civil society organizations' social projects by private donors in Europe is summarized. The paper reveals the main trends and regularities grant financing of civil society organizations.

Keywords: civil society organizations, charity, international private foundations, private donors, grants, grant portfolio, democracy, philanthropy.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку важливість побудови активного та сталого громадянського суспільства має

визначальний характер. Саме тому, з метою зміцнення спроможності інститутів громадянського суспільства низка європейських країн

протягом десятиліть систематично фінансували розвиток ІГС за допомогою різних інструментів та в різних формах.

Відносини між інститутами громадянського суспільства (ІГС) і їх донорами, все ще є залежними, особливо у фінансовому плані. Приватні фонди залишаються основним джерелом фінансування найбільш активних та консолідованих ІГС, котрі, у свою чергу, є найбажанішими партнерами для цих донорів. Маючи на меті отримати доступ до міжнародних приватних фондів, невеликі інститути громадянського суспільства залишаються дуже залежними від непередбачуваного урядового фінансування, яке часто сприймається як політично обумовлене. Саме тому дослідження приватного фінансування інститутів громадянського суспільства на прикладі найбільших приватних фондів Європи є нагальною потребою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Серед зарубіжних дослідників у контексті сучасних досліджень проблематики фінансування інститутів громадянського суспільства варто виокремити роботи Ф. Пінтера, В. Лендс Фостера, П. Кіма, Б. Крістіансен. Щодо вітчизняних науковців, то надзвичайно актуальними слід вважати напрацювання О. Врадій, Н. Котенко, С. Карпенко, О. Мартиненко, О. Хар та ін.

Постановка завдання. Метою дослідження є узагальнення тенденцій та закономірностей фінансування соціальних проектів інститутів громадянського суспільства приватними фондами Європи.

Виклад основного матеріалу дослідження. За даними звіту «Глобальний ландшафт філантропії» Всесвітньої ініціативи підтримки грантодавців (WINGS) більшість приватних фондів є традиційними та зосереджуються на фінансуванні таких сфер як здоров'я, соціальні послуги та освіта, при цьому відносно небагато бажають підтримувати адвокацію чи питання соціальної справедливості [2].

Окрім цього, приватні фонди все частіше вирішують зосереджуватися на окремих темах чи проблемах, з метою збільшення свого впливу та покращення комунікативності. Так, наприклад, Фонд Біла та Мелінди Гейтс сфокусований на питаннях охорони здоров'я. Дана тенденція щодо виокремлення головного напрямку фінансування має як переваги, так і недоліки, оскільки приватні фонди, як правило, встановлюють більш жорсткі вимоги щодо проектів, котрі вони готові фінансувати або навіть припиняють надавати гранти [2].

У багатьох країнах Європи сектор приватних фондів за останнє десятиліття демонструє значні темпи зростання, котрі водночас є достатньо нерівномірними. Яскравим прикладом європейського приватного фонду є німецький Фонд Роберта Боша (Robert Bosch Stiftung). Фонд поділений на три області для підтримки та реалізації своєї програми допомоги. Для досягнення цілей фонду він просуває зовнішні проекти та ініціює власні для розробки та запуску програм.

Як власні програми фонду, так і проекти, які він фінансує, спрямовані на просування нових розробок та реалізації змін. Фонд Роберта Боша фінансує проекти, які або доповнюють їх існуючі програми, або продовжують їх новаторським чином, або здійснюють значний внесок у досягнення їх цілей у відповідній програмній галузі.

У зв'язку з широким спектром потенційних проектів, які підходять для фінансування як у Німеччині, так і за кордоном, методи та процедури, за допомогою яких фонд надає фінансування, не підлягають обмеженням. Фонд Роберта Боша використовує низку інструментів для досягнення своїх цілей, таких як конкурси, стипендіальні програми, премії, фінансування пілотних проектів, призначення незалежних комітетів та журі, політичне консультування на основі наукових досліджень, опитування, семінари та колоквиуми [7].

Реагувати на соціальні виклики та розробляти нові способи їх вирішення є ключовими завданнями Фонду Роберта Боша. Станом на 2021 р. фондом було реалізовано 147 проектів у 103 країнах. Поточні галузі фінансування Фонду Роберта Боша: охорона здоров'я, освіта та глобальні питання (рис. 1).

У цілому станом на 2021 р. Фондом Роберта Боша було профінансовано 69 соціальних проектів інститутів громадянського суспільства, котрі реалізувалися у 99 країнах. Зважаючи на те, що програма «Глобальні питання» Фонду Роберта Боша включає 6 напрямків, то при дослідженні галузевої структури було прийнято рішення виокремити кожний напрямок окремо, оскільки в іншому випадку, на нашу думку, аналіз не є достовірним.

Тож проаналізувавши галузеву структуру соціальних проектів інститутів громадянського суспільства (асоціацій, фондів, громадських організацій), які профінансовані Фондом Роберта Боша, було виявлено, що лівову частку (20%) становлять проекти,

Рис. 1. Програмна спрямованість фінансування проектів Фонду Роберта Боша у 2021 р. [7]

спрямовані на вирішення проблеми міграції. В свою чергу, фінансування проектів в галузях «Імміграційне суспільство» та «Зміна клімату» становлять 15% та 13% відповідно. Найменшу кількість грантових коштів спрямовано на вирішення проблем освіти (1%). Також слід зауважити, що в категорію «Інші» підпадають проекти інститутів громадянського суспільства, котрі відносяться до декількох галузей одночасно (рис. 2).

Однак, слід зазначити, що проекти, спрямовані лише на вирішення нагальних проблем громадянського суспільства, становлять 33% від загальної кількості соціальних проектів інститутів громадянського суспільства, що в абсолютних величинах становить 23 проекти. Пропонуємо розглянути галузеву структуру частки проектів, що спрямовані виключно на громадянське суспільство, в загальній структурі соціальних проектів ІГС, реалізованих Фондом Роберта Боша. Тож найбільша частка таких проектів стосується сфер демократії (57%), імміграційного суспільства (40%), змін клімату (33%) та міграції (29%). При цьому слід зазначити, що в сферах освіти та охорони здоров'я проекти, котрі напряму стосуються громадянського суспільства, відсутні, що унаочнено на рис. 3.

Вагомий внесок у сферу філантропії вносить Wellcome Trust, котрий був заснований у 1936 р. як незалежна благодійна організація, яка фінансує дослідження, спрямовані на

покращення здоров'я людей та тварин. Капітал фонду становить близько 14,5 млрд. фунтів стерлінгів. У галузі медичних досліджень Wellcome Trust є другим за величиною приватним донором інститутів громадянського суспільства у світі після Фонду Білла та Мелінди Гейтс.

В даний час фонд фінансує такі напрямки як:

- Біомедична наука, що передбачає вивчення здоров'я та хвороб людей/тварин.
- Передача технологій – це допомога у розробці інноваційних проектів на ранніх стадіях із потенційно медичними програмами.
- Міжнародний напрям являє собою підтримку досліджень, нарощування потенціалу та заходів щодо взаємодії у країнах із низьким та середнім рівнем доходу.
- Взаємодія із громадськістю передбачає створення експериментальних проектів, які знайомлять нову аудиторію з біологією та медициною.
- Гуманітарні медичні науки являє собою підтримку досліджень на стику медицини та гуманітарних наук.
- Суспільство та етика – це підтримка досліджень, що вивчають соціальні та етичні аспекти здоров'я та біомедичних наук [5].

За даними офіційного звіту фонду поточний портфель грантів Wellcome Trust зріс у загальній вартості на 38% (з 3,73 млрд. фунтів стерлінгів до 5,15 млрд. фунтів стерлінгів) у порівнянні з 2015/16 р. [5].

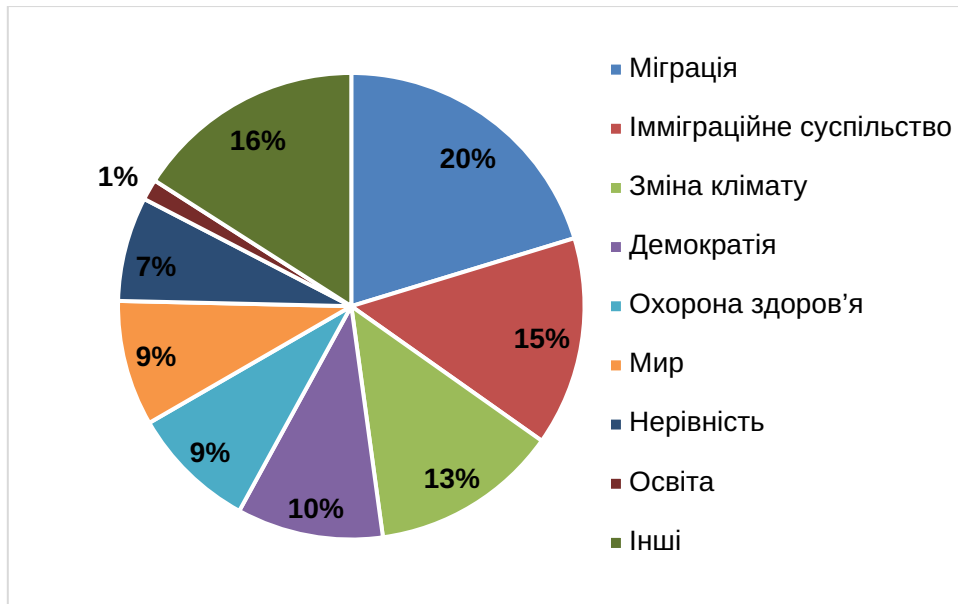

Рис. 2. Галузева структура фінансування проектів інститутів громадянського суспільства Фондом Роберта Боша у 2021 р. [7]

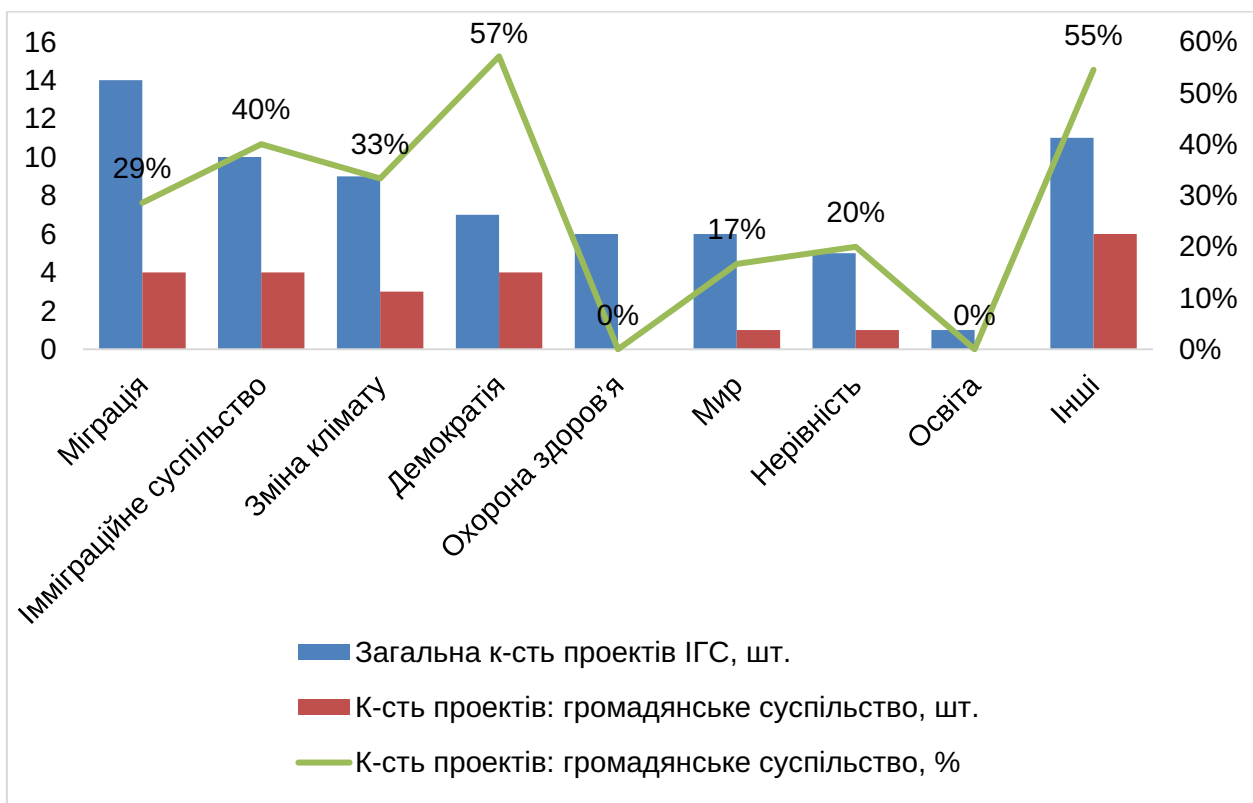

Рис. 3. Галузева структура частки проектів громадянського суспільства в загальній структурі соціальних проектів ІГС, 2021 р. [7]

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

Проаналізувавши галузеву структуру портфеля грантів Wellcome Trust за період 2019–2020 рр. було виявлено, що майже половину (45%) коштів фонду спрямовано на проекти, що досліджують інфекційні хвороби

та імунобіологію (25%) і геноміку, генетику та епігенетику (20%). В свою чергу, найменше грантових коштів фондом виділяється в таких напрямках як культурні та соціальні контексти здоров'я (3%) і взаємодія із громадськістю

(1%). Детальна характеристика вартості портфеля грантів Wellcome Trust за напрямками діяльності зображено на рис. 4.

Все більша частка фінансування фонду витрачається на міжнародну діяльність. Грантова підтримка досліджень за межами Великобританії зросла на 128% за останні п'ять років, з 696 млн. фунтів стерлінгів до 1586 млн. фунтів стерлінгів (Рис. 5). Це збільшення значною мірою зумовлено:

- поновленням основного фінансування програм для Африки та Азії;
- створенням одноразових міжнародних ініціатив (CEPI, CARB-X, DELTAS, H3Africa, Wellcome Leap);
- збільшенням кількості міжнародних командних нагород (наприклад, Collaborative Awards).

Ще одним важливим представником європейського приватного фонду, що фінансує діяльність інститутів громадянського суспільства є Фонд Гарфілда Вестона. Даний фонд був заснований у 1958 р. сім'єю Вестон для надання грантів, підтримуючи широкий спектр заходів у Великобританії та жертвуючи понад 80 млн. фунтів стерлінгів на рік. Фонд Гарфілда Вестона є однією з найбільших і найшановніших благодійних установ Великобританії, яка пожертвувала загалом понад 1 млрд. фунтів стерлінгів. Сьогодні довірчими власниками фонду виступають нащадки засновника, і сім'я Вестон у своїй благодійній діяльності продовжує вико-

ристовувати дуже активний і практичний підхід [6].

Фонд Гарфілда Вестона прагне реагувати на те, де є найбільша потреба, і тому підтримує широкий спектр благодійної діяльності в наступних напрямках:

- Мистецтво. Фонд Гарфілда Вестона продовжує підтримувати організації, які захоплюють та надихають публіку по всій території Великобританії. Фонд давно підтримує культурне життя країни: від невеликих громадських театральних колективів до національних художніх галерей. Оскільки для таких організацій збір коштів може бути складним завданням, тому Фонд Гарфілда Вестона продовжує надання грантів у даному напрямі.

- Громада. Щорічно фондом надається великий обсяг грантів на громадські соціальні проекти. Як правило, більшість проектів є відносно невеликими в порівнянні з іншими категоріями через їх місцеву спрямованість. Типові проекти, що підтримуються Фондом Гарфілда Вестона, включають гранти програм волонтерства, програми на відновлення залів та громадських центрів у сільській місцевості, а також на об'єкти для підтримки суспільного життя.

- Освіта. З моменту заснування фонду у 1958 р. постійно важливою темою була необхідність надання підтримки у сфері освіти. Фонд Гарфілда Вестона фінансував від невеликих місцевих проектів (зали для читання, позашкільні клуби) до великих закладів, таких як університети.

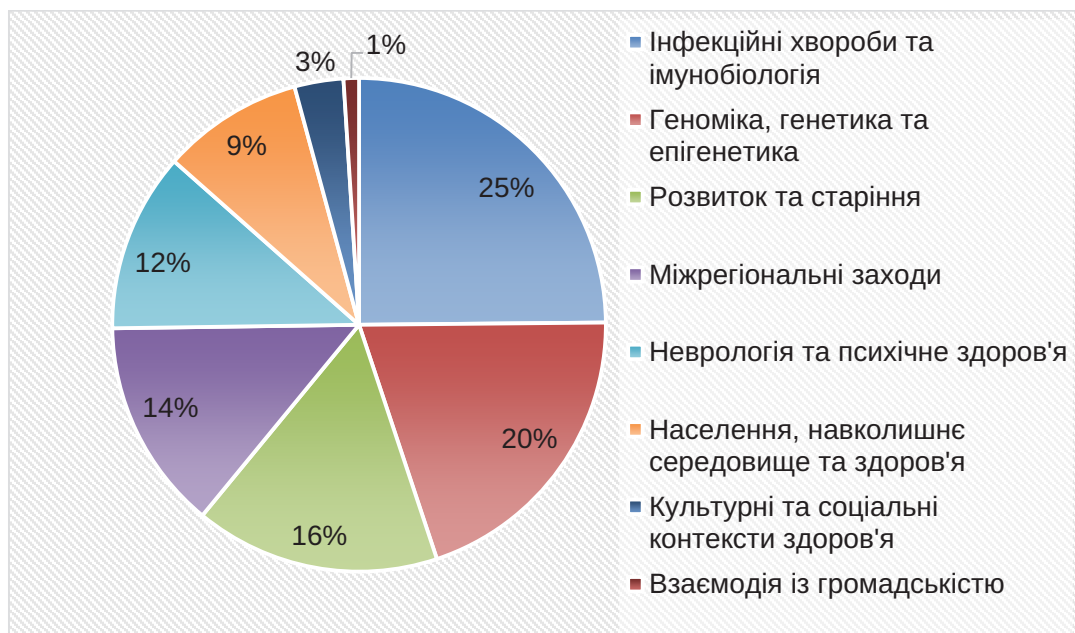

Рис. 4. Вартість портфеля грантів Wellcome Trust за напрямками діяльності за період 2019–2020 рр., % [5]

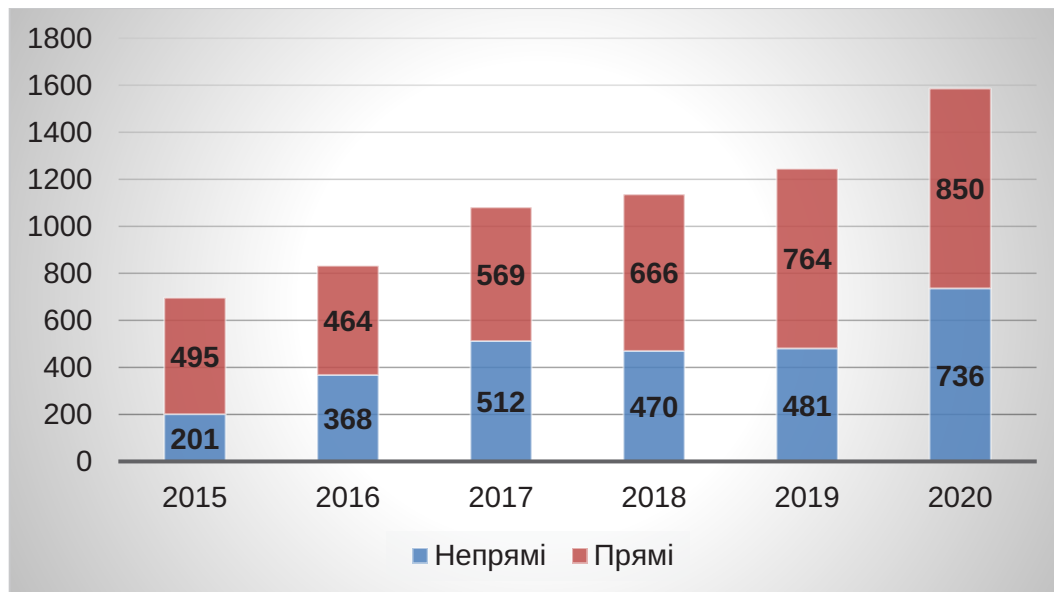

Рис. 5. Вартість портфеля міжнародних грантів Wellcome Trust на період 1 жовтня 2015–2020 рр., млн. фунтів стерлінгів [5]

– Довкілля. У цей критичний час фонд дбає про навколишнє середовище і підтримує низку британських інститутів громадянського суспільства (у більшості випадків благодійні організації), які займаються питаннями захисту навколишнього середовища, оплачуючи основні витрати або працюючи над проектами. Приклади фінансової підтримки Фондом Гарфілда Вестона включають: стійке землекористування та рибальство; відновлювані джерела енергії; екологічні схеми утилізації; забезпечення біорізноманіття; збереження видів; морське життя; науку про зміну клімату та збереження на заморських територіях Великобританії.

– Віра. Даний напрям діяльності демонструє вплив, який гранти фонду можуть здійснювати на місцеві спільноти, надаючи кошти на прості, але практичні соціальні проекти, які дозволяють місцевим спільнотам використовувати релігійні будинки для широкого кола благодійних цілей. Гранти включають кошти на створення основних зручностей, таких як туалети та кухні, а також реставраційні роботи в історичних церковних будівлях.

– Здоров'я. Грантові кошти в межах даного напрямку надаються спеціалізованим будинкам для людей похилого віку та хоспісам; інститутам громадянського суспільства, що спеціалізуються на лікуванні та підтримці конкретних захворювань; а також на розвиток інноваційних досліджень, присвячених медичним досягненням, які принесуть

користь не тільки сучасному поколінню, але і майбутньому.

– Музеї та спадщина. Фонд Гарфілда Вестона продовжує підтримувати організації, які зберігають та інтерпретують спадщину Великобританії для майбутніх поколінь, забезпечуючи її доступність для всіх верств населення.

– Добробут. В рамках даного напрямку фонд підтримує інститути громадянського суспільства, які працюють з різними верствами населення, включаючи людей похилого віку, безпритульних, людей з обмеженими можливостями та особливими потребами, а також тих, хто перебуває в системі кримінального правосуддя. Гранти надаються пропорційно до розміру благодійної організації та характеру виконаної роботи чи проекту.

– Молодість. Інститути громадянського суспільства, що підтримуються в рамках цього напрямку, постійно демонструють відданість волонтерів та професіоналів по всій Великобританії, підтримку та натхнення молодих людей для реалізації їхнього потенціалу. Фонд Гарфілда Вестона інвестує в майбутні покоління Великобританії: від невеликих місцевих груп (дівчата-гіди, молодіжні клуби) до великих національних благодійних організацій розвитку молоді [6].

На сучасному етапі розвитку фонд віддає перевагу і особливо зацікавлений у розгляді заявок від благодійних організацій у секторах добробуту, молоді та громади, а також у регіонах із низьким рівнем економіки. Понад

2 тис. благодійних організацій у Великобританії щороку отримують вигоду від грантів, наданих Фондом Гарфілда Вестона, починаючи від невеликих громад та волонтерських проєктів до великих національних організацій [6]. Тож пропонуємо дослідити та проаналізувати загальну вартість портфелю грантів Фонду Гарфілда Вестона за напрямками діяльності за період 2021–2022 рр., що унаочнено на рис. 6.

Проаналізувавши галузеву структуру грантів Фонду Гарфілда Вестона за період 2021–2022 рр. було виявлено, що левову частку коштів надається на розвиток молоді (4 056,10 тис. фунтів стерлінгів; 24%) та підтримку добробуту суспільства (3 519,50 тис. фунтів стерлінгів; 21%). У свою чергу, за досліджуваний період найменше грантів фондом надається у сферах збереження довкілля (980 тис. фунтів стерлінгів; 6%), віри (925 тис. фунтів стерлінгів; 5%) і підтримки культурної спадщини Великобританії (572,50 тис. фунтів стерлінгів; 1%).

Однак, варто зауважити, що при дослідженні секторальної спрямованості грантових програм фінансування Фонду Гарфілда Вестона за період 2021–2022 рр. у розрізі кількості проєктів, було виявлено деякі відмінності (табл. 1). Так, наприклад, «лідерами» фінансування все ще залишаються соціальні проєкти інститутів громадянського суспільства, що спрямовані на розвиток молоді (98 проєктів; 22%) та підтримку добробуту суспільства (93 проєкти; 20%). При цьому,

змін зазначають, так би мовити, «аутсайдерів» грантових програм фінансування фонду за напрямом діяльності. Тож найменше грантів Фондом Гарфілда Вестона надається у сферах розвитку освіти (27 проєктів; 6%), збереження довкілля (11 проєктів; 2%) та підтримки культурної спадщини Великобританії (9 проєктів; 2%).

Висновки. Дослідження продемонструвало, що найбільшим приватним фондом Європи вважається німецький Фонд Роберта Боша, котрий в основному фінансує благодійну та філантропічну діяльність інститутів громадянського суспільства за наступними напрямками: охорона здоров'я, розвиток освіти та глобальні питання. При цьому, вирішення фондом глобальних проблем має першочерговий характер і спрямований на урегулювання проблем міграції та змін клімату.

Аналіз діяльності Wellcome Trust дав змогу виявити, що основною спрямованістю фонду є галузь медичних досліджень. Саме в цій сфері даний фонд є другим за величиною приватним донором інститутів громадянського суспільства у світі після Фонду Білла та Мелінди Гейтс. Крім цього, варто зазначити, що за останні роки міжнародна діяльність Wellcome Trust набирає обертів, а грантова підтримка досліджень за межами Великобританії зростає на 128% за останні п'ять років.

«Найповажнішим» приватним фондом Європи слід вважати Фонд Гарфілда Вестона, котрий спрямований на широкий спектр грантового фінансування соціальних про-

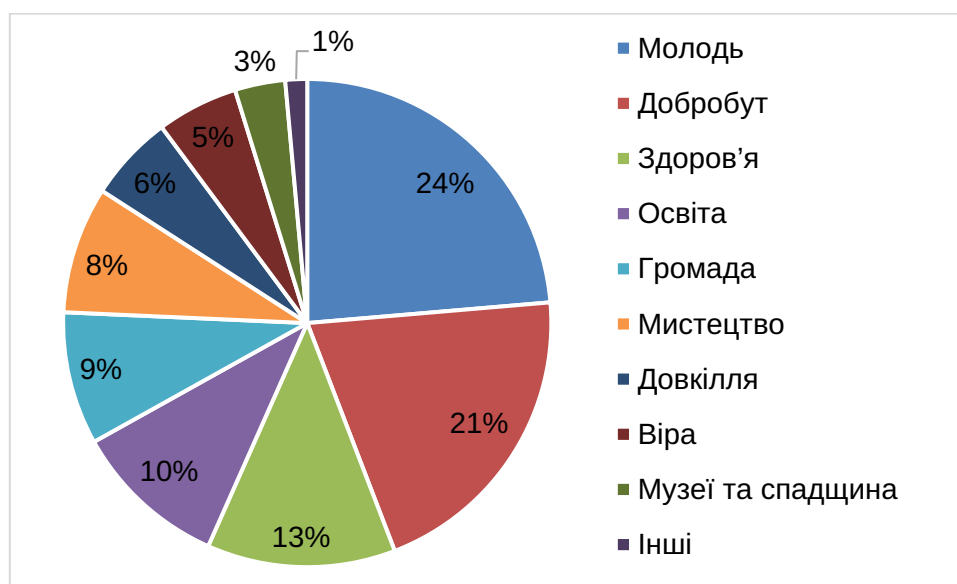

Рис. 6. Галузева структура грантів Фонду Гарфілда Вестона за період 2021–2022 рр., % [6]

Таблиця 1

**Характеристика грантових програм фінансування Фонду Гарфілда Вестона
за напрямом діяльності за період 2021–2022 рр.**

Напрямок діяльності	К-сть проектів		Загальна вартість проектів	
	шт	%	тис. фунтів стерлінгів	%
Молодь	98	21,5%	4 056,10	23,6%
Добробут	93	20,4%	3 519,50	20,5%
Здоров'я	38	8,3%	2 142,00	12,5%
Освіта	27	5,9%	1 760,53	10,3%
Громада	69	15,1%	1 509,00	8,8%
Мистецтво	28	6,1%	1 442,00	8,4%
Довкілля	11	2,4%	980,00	5,7%
Віра	78	17,1%	925,00	5,4%
Музеї та спадщина	9	2,0%	572,50	3,3%
Інші	5	1,1%	247,50	1,4%
Всього	456	100%	17 154,13	100%

Джерело: побудовано автором на основі [6]

ектів інститутів громадянського суспільства (мистецтво; громада; освіта; довкілля; віра; здоров'я; музеї та спадщина; добробут; молодість). Однак, станом на сьогодні досліджуваний фонд віддає перевагу і особливо зацікавлений у таких напрямках як підтримка добробуту суспільства та розвиток молоді.

Таким чином, дослідивши та проаналізувавши практику приватного фінансування соціальних проектів інститутів громадянського суспільства на прикладні основних приватних фондів Європи було виявлено, що дане джерело фінансування ІГС відіграє вагомую роль у забезпеченні вирішення глобальних проблем людства. Крім цього, у результаті дослідження впливають чотири ключові ролі приватних фондів:

– інноваційність, оскільки саме приватні фонди можуть впроваджувати інновації, створюючи, просуваючи та фінансуючи новаторські проекти інститутів громадянського суспільства;

– заповнення прогалін, що полягає у мобілізації людей, з метою оперативного реагування на проблему;

– підтримка громадянського суспільства;

– діяльність на тривалий термін. Приватні фонди прагнуть вирішення питань у довгостроковій перспективі. Безперечно, є проблеми, котрі потребують діяти терміново, однак у більшості випадків приватні фонди використовують свою тимчасову фінансову участь з максимальною ефективністю та на триваліший термін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Врадій О. Проблеми взаємодії міжнародних структур і неурядових організацій в Україні. *Віче*. 2015. № 6. С. 7–11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_6_3 (дата звернення: 20.07.2022).
2. Звіт «Глобальний ландшафт філантропії» Всесвітньої ініціативи підтримки грантодавців (WINGS). URL: <https://wings.issuelab.org/resources/29534/29534.pdf> (дата звернення: 20.07.2022).
3. Котенко Н.В., Карпенко С.Г. Неурядові організації: поняття, види та джерела фінансування в умовах сталого розвитку. *Вісник СумДУ. Серія «Економіка»*. 2014. № 3. С. 71–81.
4. Мартиненко О. Міжнародна донорська допомога: хто є насправді «грантожерами» в Україні? *Дзеркало тижня*. 2011. № 30. URL: https://zn.ua/ukr/LAW/mizhnarodna_donorska_dopomoga_hto_e_naspravdi_grantozherami_v_ukrayini.html (дата звернення: 20.07.2022).
5. Офіційний сайт Wellcome Trust. URL: <https://www.fundsforngos.org/foundation-funds-for-ngos/wellcome-trust/> (дата звернення: 20.07.2022).
6. Офіційний сайт Фонду Гарфілда Вестона. URL: <https://garfieldweston.org/> (дата звернення: 20.07.2022).

7. Офіційний сайт Фонду Роберта Боша. URL: <https://www.fundsforngos.org/foundation-funds-for-ngos/robert-bosch-stiftung/> (дата звернення: 20.07.2022).
8. Хар О. Ю. Класифікація міжнародних неурядових організацій: ключові функціональні особливості. *Науковий журнал ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Регіональні студії*. 2019. № 18. С. 94–99. URL: <http://www.regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/18/17.pdf> (дата звернення: 20.07.2022).
9. Foster, W. Landes, Kim, P., Christiansen, B. Ten Nonprofit Funding Models. 2009. Stanford Social Innovation Review. URL: https://ssir.org/articles/entry/ten_nonprofit_funding_models (дата звернення: 20.07.2022).
10. Pinter, F. Funding Global Civil Society Organizations in Global Civil Society. 2001. ed. Helmut Anheier, Marlies Glasius, and Mary Kaldor, Oxford. UK: Oxford University Press, pp. 197–210.

REFERENCES:

1. Vradii O. (2015) Problemy vzaiemodii mizhnarodnykh struktur i neuriadovykh orhanizatsii v Ukraini [Problems of interaction between international structures and non-governmental organizations in Ukraine]. *Viche* [Viche] (electronic journal), no. 6, pp. 7–11. Available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/viche_2015_6_3 (accessed 20 July 2022).
2. Report «The Global Landscape of Philanthropy» (2018). Worldwide initiatives for Grantmaker Support (WINGS). Available at: <https://wings.issuelab.org/resources/29534/29534.pdf> (accessed 20 July 2022).
3. Kotenko N.V., Karpenko S.H. (2014) Neuriadovi orhanizatsii: poniattia, vydy ta dzherela finansuvannia v umovakh staloho rozvytku [Non-governmental organizations: concepts, types and financing sources in the context of sustainable development]. *Visnyk SumDU. Seriiia «Ekonomika»* [Bulletin of Sumy State University. «Economy» series], no. 3, pp. 71–81.
4. Martynenko O. (2011) Mizhnarodna donorska dopomoha: khto ye naspravdi «hrantozheramy» v Ukraini? [International donor aid: who are really the «grant-eaters» in Ukraine?]. *Dzerkalo tyzhnia* [The Week Mirror] (electronic journal), no. 30. Available at: https://zn.ua/ukr/LAW/mizhnarodna_donorska_dopomoga_hto_e_naspravdi_grantozherami_v_ukrayini.html (accessed 20 July 2022).
5. Official website of the Wellcome Trust. Available at: <https://www.fundsforngos.org/foundation-funds-for-ngos/wellcome-trust/> (accessed 20 July 2022).
6. Official website of the Garfield Weston Foundation. Available at: <https://garfieldweston.org/> (accessed 20 July 2022).
7. Official website of the Robert Bosch Stiftung. Available at: <https://www.fundsforngos.org/foundation-funds-for-ngos/robert-bosch-stiftung/> (accessed 20 July 2022).
8. Khar O. Iu. (2019) Klasyfikatsiia mizhnarodnykh neuriadovykh orhanizatsii: kliuchovi funktsionalni osoblyvosti [Classification of international non-governmental organizations: key functional features]. *Naukovyi zhurnal DVNZ «Uzhhorodskiy natsionalnyi universytet». Rehionalni studii* [Scientific journal of the Uzhhorod National University. Regional studios] (electronic journal), no. 18, pp. 94–99. Available at: <http://www.regionalstudies.uzhnu.uz.ua/archive/18/17.pdf> (accessed 20 July 2022).
9. Foster, W. Landes, Kim, P., Christiansen, B. (2009) Ten Nonprofit Funding Models. Stanford Social Innovation Review. Available at: https://ssir.org/articles/entry/ten_nonprofit_funding_models (accessed 20 July 2022).
10. Pinter F. (2001) Funding Global Civil Society Organizations in Global Civil Society. ed. Helmut Anheier, Marlies Glasius, and Mary Kaldor, Oxford. UK: Oxford University Press, pp. 197–210.